

Jacek DĘBIEC

COGNITIVE AND NEURO–SCIENCE: SCIENTIFIC PERSPECTIVES ON DIVINE ACTION Vatican Observatory/CTNS 1998 Research Conference

W dniach od 21 do 27 czerwca 1998 roku, w sercu Beskidów, w małowniczo położonym Pasierbcu odbyła się IV Konferencja organizowana wspólnie przez Oberwatorium Wtykańskie, Center for Theology and Natural Science w Berkeley oraz Ośrodek Badań Interdyscyplinarnych w Krakowie. Obecni byli szefowie wymienionych placówek: O. prof. George Coyne, Dyrektor Obserwatorium, prof. Robert Russell, protestancki teolog z Berkeley, a także gospodarz tegorocznego spotkania ks. prof. Michał Heller, Dyrektor Ośrodka Badań Interdyscyplinarnych. Konferencja stanowiła kontynuację wcześniejszych spotkań, których tematami były: kosmologia, teoria chaosu i problem złożoności w przyrodzie oraz teoria ewolucji i zagadnienia genetyki. Główną ideą, która przyświecała organizatorom tego cyklu konferencji jest poszukiwanie perspektyw dialogu pomiędzy naukami przyrodniczymi a teologią. Stąd też mają one charakter interdyscyplinarny, gromadząc nieliczne grono uczonych, reprezentujących różne dziedziny. Stwarza to niepotwarzalną sposobność podnoszenia donisłych kwestii metafizycznych w kontekście najnowszych osiągnięć nauki. Tematem tegorocznego spotkania był wpływ rozwijających się ostatnio niezwykle dynamicznie nauk badających podstawy funkcjonowania mózgu (*neurosciences*) na koncepcję osoby ludzkiej zawartą w tradycji teologicznej i filozoficznej. Trudności, jakie towarzyszą takim interdyscyplinarnym konferencjom ujawniły się już w pierwszym dniu, podczas wprowadzającego referatu Nancy Murphy, filozofa i teologa z Berkeley. Jej próby metodologicznego uporządkowania dalszej dyskusji stały się okazją do podniesienia problemu autonomii nauk wobec teologii oraz uwyrażnienia nieprzekładalności tradycyjnych pojęć antropologicznych

---

*UWAGA: Tekst został zrekonstruowany przy pomocy środków automatycznych; możliwe są więc pewne błędy, których sygnalizacja jest mile widziana (obi@opoka.org). Tekst elektroniczny posiada odrębną numerację stron.

na język obowiązujący w laboratorium badawczym. Kolejne dni Konferencji upływały w cieniu zapoczątkowanej w ten sposób dyskusji.

Zgodnie z zamiarem organizatorów, zaproszono czołowych przedstawicieli różnych nurtów *neuroscience*. Marc Jeannerod z Francji zapoznał uczestników ze stanem badań nad zdolnością rozpoznawania i odróżniania ruchów własnego ciała przez człowieka w powiązaniu z obserwowaniem stanów czynnościowych mózgu. Jego prezentacja stanowiła odniesienie dla dyskusji nad zagadnieniami świadomości i samoświadomości, związkami pomiędzy stanami umysłu a stanami mózgu. Przebieg oraz wyniki badań nad reakcjami lękowymi przedstawił Joseph LeDoux z Uniwersytetu w Nowym Jorku, odkrywca kluczowej roli, jaką pełni w rozpoznawaniu bodźca oraz ukierunkowaniu wywołanej nim reakcji ciało migdałowate (*corpus amygdaloideum*), podkorowa struktura mózgu. Amerykańskiemu psychologowi udało się zlokalizować drogi nerwowe, które z ominięciem „myślącej” kory mózgowej przewodzą impulsy obronne. Zadaniem ciała migdałowatego jest wstępna selekcja bodźców. Jeśli któryś z nich zostanie rozpoznany jako zagrażający, wymagający natychmiastowej reakcji, to zapoczątkowany zostanie proces omijający korę mózgową. W kontekście prac LeDoux stawiano pytania o naturę emocji, możliwości odniesienia wyników jego badań do koncepcji uczuć — *świadomych emocji* (używając określenia uczonego z Nowego Jorku); dyskutowano nad zagadnieniem wolnej woli. Michael Arbib, kierujący *University of Southern California Brain Project* wprowadził w problematykę poszukiwania neuronalnych korelatów zachowań społecznych w oparciu o odkrycie tzw. neuronów lustrzanych (*mirror neurons*). Zaprezentował on również opracowaną przez siebie teorię schematów, propozycję pojęciowego powiązania postrzegania, działania oraz towarzyszących im intencji w oparciu o ich neuronalne podłoże. Referat Arbiba ujawnił trudności metodologiczne w przejściu z poziomu funkcji danego mózgu do poziomu relacji społecznych. Peter Hagoort z Instytutu im. Maxa Plancka w Nijmegen wprowadził uczestników w aktualny stan badań w neurolingwistyce, dziedzinie, która bada procesy przebiegające w mózgu podczas wypowiedzania słów, zaś John Marshall z Radcliff Infirmary w Oxfordzie przedstawił zagadnienie percepcji przestrzeni u osób po przebytych uszkodzeniach mózgu.

Wyniki, które uzyskano w *neuroscience*, to jak na razie mozaika, która nie może samodzielnie kształtować obrazu osoby ludzkiej. Takim oparciem i dopełnieniem są tradycyjne koncepcje antropologiczne. Z drugiej strony, jednak, badania nad neuronalnymi korelatami fenomenów psychicznych stanowią rzeczywistość, w obliczu której nie może milczeć żadna,

chcąca rozwijać się antropologia. Stąd też żywe zainteresowanie *neuroscience* wśród filozofów i teologów. Jednym z kluczowych problemów dyskusowanych na Konferencji było zagadnienie ontologicznych podstaw koncepcji człowieka. Większość uczestników skłaniała się ku różnym wersjom monizmu dwuaspektowego. Na ten temat wypowiedali się m. in. Ioan Barbour ze Stanów Zjednoczonych oraz dwaj angielscy profesorowie: Arthur Peacocke z Oxfordu oraz John Polkinghorne z Cambridge. Ostani z wymienionych, odwołując się do koncepcji pola, mającego godzić funkcjonujący w mechanice kwantowej dualizm, sugerował, żeby nie zamykać drogi takiej jednoczącej perspektywie na gruncie nauk o człowieku. Barbour skupił swą uwagę na problemie emergencji w przyrodzie, tj. procesie wylaniania się coraz to bardziej złożonych struktur, Peacocke dyskutował nad zagadnieniem przyczynowości w naukach przyrodniczych. Na rzecz nieredukowalności Popperowskiego II i III Świata do Świata nr I argumentował specjalny gość Konferencji, Arcybiskup Józef Życiński, który w swoim wystąpieniu przedstawił również stanowisko Jana Pawła II na temat ewolucji. Dużo czasu poświęcili uczestnicy na problemy związane ze zjawiskiem doświadczenia religijnego. W tej sprawie zabierali głos m. in. Fraser Watts z Cambridge oraz Steven Happel z Waszyngtonu. Ciekawą próbę opisu doświadczenia religijnego z perspektywy semiotyki przedstawili Leslie Brothers, psychiatra z Los Angeles oraz australijski teolog, Wesley Wildman.

Konferencja w Pasierbcu to zaledwie mały krok w trwającym już długo dialogu pomiędzy religią a nauką. Najciekawsze może było to, że podczas podsumowującej sesji niektórzy z uczestników przyznali, że minione dni pozwoliły im zmienić uformowane wcześniej poglądy... i chyba takie refleksje przemawiają najlepiej za potrzebą organizowania podobnych spotkań. Przedstawione powyżej zagadnienia nie wyczerpują wszystkich, poruszanych wątków. Zainteresowanym nie pozostaje zatem nic innego, jak tylko czekać na książkowy zapis pasierbieckich dysput.

Jacek Dębiec